

У 2025 році порівняно з 2021 роком вирощування садивного матеріалу яблуні домашньої зменшилось на 95%, підщепи яблуні – на 86%, груші звичайної – на 98,8%, сливи домашньої – на 99,9%, абрикос звичайний – на 99,9%, персик звичайний – на 96%, суниця садова – на 77,8%, ожина – на 27%, чорниця – на 32,6%, чорниця канадська – на 99,9%, лохина високоросла – на 83,26%, жимолость голуба – на 3,6%, ліщина велика (фундук) – на 90,96%. А виробництво садивного матеріалу агрусу збільшилось в 4,6 рази, малини та порічки – в 1,1 рази, смородини чорної – в 1,3 рази.

Отже, проведений аналіз свідчить про значне зменшення виробництва садивного матеріалу плодових і ягідних культур підприємствами України, що може призвести до зниження темпів оновлення сортименту.

Таганцова М. М.^{*}, Кондратенко Н. Г., Чухлеб Л. І.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Горіхуватський шлях, 15, м. Київ, 03041, Україна

**e-mail: tagancova@ukr.net*

ЗБЕРІГАННЯ ОФІЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ У СХОВИЩІ ДОВГОТРИВАЛОГО ЗБЕРІГАННЯ

Збереження автентичності сортів рослин, що охороняються, є важливою складовою системи захисту прав селекціонерів і виконання міжнародних зобов'язань України як держави-члена Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV).

Відповідно до статті 10 Акта Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин UPOV (1991), власник прав зобов'язаний підтримувати сорт у стані, який відповідає офіційному опису, а компетентний орган держави має забезпечувати можливість перевірки цієї відповідності. Така перевірка можлива лише за умови належного зберігання насіннєвого матеріалу, який використовується як еталон для подальших порівнянь.

У законодавстві України ці положення врегульовані Законом України «Про охорону прав на сорти рослин», яким визначено поняття офіційного зразка як посадкового матеріалу, що надається для довготривалого зберігання, а також використовується для встановлення збереженості характеристик сорту в порядку, визначеному Компетентним органом.

Для реалізації зазначених положень у 1997 році в системі охорони прав на сорти рослин було створено сховище довготривалого зберігання офіційних зразків сортів.

Сховище обладнане чотирма камерами довготривалого зберігання з автоматичним регулюванням температури та вологості повітря, а також мобільними стелажними системами, що забезпечують ефективне вико-

ристання простору та сталі параметри мікроклімату. Перед закладанням зразків проводиться візуальний контроль насіння, під час якого перевіряють чистоту, якість, цілісність пакування й відповідність маркування. Після цього насіння фасується у герметичні фольгові алюмінієві пакети, вакуумно запаюється та закладається у камери для довготривалого зберігання.

Наразі, станом на 2025 рік у сховищі довготривалого зберігання зберігається 23360 офіційних зразків насінневого матеріалу, що належать до 212 ботанічних видів рослин, які розмножуються насінням. Облік зразків ведеться як у паперовій, так і в електронній формах із внесенням даних до централізованої електронної системи, де фіксуються кількість, місце зберігання (інвентарний номер), і всі операції, пов'язані з рухом офіційних зразків. Інформація синхронізується з електронним кабінетом заявника, що забезпечує прозорість і повну простежуваність руху насінневого матеріалу.

Офіційні зразки, що зберігаються в сховищі використовуються для проведення ділянкового (ґрунтового) та лабораторного сортового контролю, оновлення насінневого матеріалу в разі втрати життєздатності, перевірки збереженості сортових характеристик, а також для надання матеріалу компетентним органам інших держав-членів UPOV за згодою заявника.

Періодично здійснюється оцінка життєздатності зразків, за результатами якої за потреби ініціюється їх оновлення шляхом отримання нового насінневого матеріалу від володільця патенту, власника майнового права або підтримувача сорту. Новий зразок проходить порівняльну морфологічну перевірку з офіційним описом і наявним зразком, що зберігається у сховищі, у польових дослідженнях. Після підтвердження автентичності новий зразок закладається на довготривале зберігання, а попередній – у разі втрати життєздатності – знеособлюється відповідно до встановленого порядку, що забезпечує безперервність підтримання колекції.

Міжнародна практика підтверджує важливість такого підходу. Згідно з документами UPOV TGP/4/1 «Constitution and Maintenance of Reference Collections» та UPOV TGP/5 «Experience and Cooperation in DUS Testing», компетентні органи держав-членів формують референтні колекції сортів, які містять насінневий або вегетативний матеріал сортів, використаних при експертизі на ВОС. Такі колекції є базою для порівнянь і перевірки стабільності ознак, що забезпечує відтворюваність результатів експертизи.

Довготривале зберігання офіційних зразків в Україні відповідає міжнародним принципам і фактично виконує функцію національної референтної колекції сортів рослин, забезпечуючи реалізацію статті 10 Акта Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин UPOV (1991). Вона слугує науковою та правовою основою для підтримання сортової автентичності, перевірки стабільності морфологічних характеристик і підтвердження ідентичності насінневого матеріалу, що є запорукою довіри до результатів експертизи сортів рослин в Україні.